

Salman
Rushdie

Pán Zlatého
domu

Nový bestseller kultového spisovateľa



SVETOVÁ PRÓZA



SVETOVÁ PRÓZA



Salman
Rushdie

Pán
Zlatého domu

Z angličtiny preložil
OTAKAR KOŘÍNEK

slovar

Copyright © Salman Rushdie 2017

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2018

Translation © Otakar Kořínek 2018

ISBN 978-80-556-3485-2

Preklad diela podporil z verejných zdrojov formou štipendia
Fond na podporu umenia.

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Albe a Francescovi Clementeovcom,
vdaka ich priatelstvu a pohostinnosti
som spoznal Gardens

Dajte mi medenák a rozpoviem vám zlatý príbeh.
Pokrik pouličných rozprávačov v starom Ríme,
cituje ho Plínius

Naše časy sú v podstate tragické, a preto ich odmietame brať tragicky. Došlo ku kataklyzme, sme v troskách, púšťame sa do budovania nových, malých obydlí, do nových, malých nádejí. Je to dosť ťažká práca: do budúcnosti nevedie rovná cesta, prekážky obchádzame alebo sa cez ne predierame. Musíme žiť bez ohľadu na to, koľko oblôh sa zrútilo.
D. H. Lawrence: *Milenc lady Chatterlyovej*

La vie a beaucoup plus d'imagination que nous.
François Truffaut

Prvá část

1

V deň inaugurácie nového prezidenta, keď sme sa báli, že pri defilé medzi jasajúcimi davmi, držiac sa za ruku s výnimočnou manželkou, by ho mohli zavraždiť, a keď sa mnohí z nás ocitli na pokraji ekonomického krachu v dôsledku prasknutia hypotekárnej bubliny a keď Isis bola ešte vždy egyptskou matkou-bohyňou, do New York City prišiel z ďalekej krajiny s tromi synmi bez matky nekorunovaný, vyše sedemdesiatročný kráľ, aby si prevzal exilový palác, správajúc sa, akoby s krajinou, so svetom a s jeho príbehom bolo všetko v absolútnom poriadku. Svojej štvrti začal vládnuť ako dobrotivý cisár, mal očarujúci úsmev a virtuózne hral na husliach Guadagnini z roku 1745, ale napriek tomu sa z neho šíril výrazný, lacný pach, neomylný puch neokrôchanosti, despotického nebezpečenstva, onen druh závanu, ktorý nás varoval, pozor na tohto chlapa, lebo hocikedy môže nariadiť vašu popravu, ak sa mu, napríklad, znepáči košeľa, čo máte na sebe, alebo sa chce vyspať s vašou ženou. Nasledujúcich osem rokov, rokov štyridsiateho štvrtého prezidenta, boli aj roky čoraz nevyspytateľnejšieho a znepokojivejšieho vladárenia tohto muža nad nami, Nera Goldena, ako si hovoril, ktorý v skutočnosti nebol kráľom, a na konci jeho obdobia vypukol veľký – a metaforicky povedané apokalyptický – požiar.

Starý pán bol nízkej postavy, dalo by sa povedať, že územčistý, vlasy mal napriek pokročilému veku ešte vždy prevažne tmavé a na zdôraznenie zahrotenej hlavy ulízané dozadu. Oči čierne a prenikavé, no čo si ľudia na ňom všimli ako prvé – často si vyhrnoval rukávy košele, aby si to všimli naisto –,

boli jeho predlaktia, hrubé a mocné ako predlaktia zápasníka, zakončené masívnymi, nebezpečnými dlaňami s masívnymi zlatými prsteňmi, vysádzanými smaragdmi. Málokto ho počul zvýšiť hlas, ale nebolo pochybností, že sa v ňom ukrýva veľká hlasová sila, ktorú je lepšie neprovokovať. Obľiekal sa draho, no dýchalo z neho čosi zvieracie, čo vyvolávalo v ľuďoch predstavu netvora z rozprávok, ktorý sa cíti v ľudskej paráde nesvoj. My susedia sme sa ho dosť báli, hoci vyvíjal nadmerné a ťarbavé úsilie byť spoločenský a susedský, freneticky na nás mával palicou a v nevhodných chvíľach naliehal, aby sme k nemu zašli na koktail. Keď stál alebo kráčal, vždy sa trocha nakláňal dopredu, akoby sa ustavične zapieral proti silnému vetru, ktorý cítil iba on, od pása hore trocha ohnutý, ale neveľmi. Bol to mocný muž. Nie, čosi viac než to – muž hlboko zahľadený do predstavy samého seba ako mocného. Účel jeho palice bol skôr dekoratívny a emotívny než funkčný. Keď sa prechádzal po Gardens, vzbudzoval po všetkých stránkach dojem, že nám chce byť priateľom. Často vystrel ruku a potľapkal psa alebo postrapatil našim deťom vlasy. No deti a psy sa pred jeho dotykcom odťahovali. Keď som ho pozoroval, niekedy som si pomyslel na netvora Dr. Frankensteina, napodobeninu človeka, v ktorom niet ani štipky ľudskosti. Pleť mal hnedasto kožovitú a v úsmeve sa mu jagali zlaté plomby. Zjavom pôsobil drsne, nie celkom spoločensky, lenže bol nesmierne bohatý, a tak ho, pravdaže, všade prijímali, no v našom spoločenstve umelcov, hudobníkov a spisovateľov v centre mesta bol vcelku neoblúbený.

Mali sme sa dovtípiť, že človek, ktorý si dá meno posledného z juliánsko-claudiovských rímskych monarchov a usadí sa v *domus aurea*, verejne priznáva svoju šialenosť, zlé skutky, megalomániu, pohŕda nadchádzajúcou sudbou, a zároveň sa tomu všetkému vysmieva do tváre. Že hádže rukavicu k nohám osudu a lúska prstami popod nos blížiacej sa Smrti, kričí: „Áno! Prirovnávajte ma, ak chcete, tomu netvori, ktorý máčal kresťanov v oleji a zapaloval ich, aby mu

v noci svietili v záhrade! Ktorý hral na lýre, keď horel Rím (husle vtedy ešte neexistovali)! Áno – pokrstil som sa Nero, z Caesarovho rodu, posledný z tej pokrvnej línie, a myslíte si o tom, čo chcete. Mne sa to meno páči.“ Šibrinkoval nám svojou skazenosťou pred nosom, vyžíval sa v nej, vystavoval nám ju na obdiv, opovrhujúc našou vnímavosťou, a presvedčený, že poľahky porazí každého, kto sa proti nemu postaví.

Prišiel do mesta, ako prichádzali zosadení európski monarchovia, hlavy nepokračujúcich rodov, ktorí používali ako priezvisko vznešené prídomky, ... *Grécky*, ... *Juhoslovanský*, ... *Talijský*, a smutná predpona *ex-* akoby pre nich neexistovala. Ja nie som nijaký *ex-*, hovorilo jeho správanie. Všetko na ňom bolo imponujúce, košele s vystuženými goliermi, manžetové gombičky, na mieru šité anglické topánky, spôsob, akým kráčal bez spomalenia k zatvoreným dverám, vediac, že sa preňho otvoria, aj podozrievavá povaha, ktorá ho nútila ku každodenným rozhovorom so synmi, s každým osve, keď sa ich pýtal, čo o ňom hovoria ich bratia, a autá, záľuba v hazarde, neodvrátiteľný pingpongový serv, slabosť pre prostitútky, whisky, plnené vajíčka a jeho často opakovaný výrok – obľúbený všetkými absolutistickými vládcami od Caesara po Haile Selassieho –, že jediná cnosť, ktorá stojí za to, je lojalnosť. Často menil mobil, takmer nikomu nedával číslo a neodpovedal, keď zazvonil. Do svojho domu nepúšťal novinárov ani fotografov, ale do jeho stáleho pokerového krúžku patrili dvaja muži, ktorí sa tam nachádzali často, striebrovlasí zvodcovia zvyčajne v žltohnedých kožených sakách a pestrofarebných prúžkovaných kravatách, podozriví zo zavraždenia bohatých manželiek, hoci v jednom prípade k vzneseniu obvinenia nedošlo a v druhom sa ho nepodarilo dokázať.

Pokiaľ ide o jeho neprítomnú manželku, mlčal. V jeho dome s množstvom fotografií, kde steny a rímasy kozubov zaľudňovali rockové hviezdy, nositelia Nobelových cien a aristokrati, nebolo ani jedno vyobrazenie pani Goldenovej, ale-

bo ako sa už volala. Naznačovalo to akúsi potupu a my sme hanebne klebetili, o čo môže ísť, predstavovali sme si celú paletu a bezočivosť jej nevier, vynárala sa nám pred očami ako nymfomanka z najvyšších kruhov, jej sexuálny život krikľavejší než hociktorej filmovej hviezdy, úchylky známe všetkým okrem manžela, ktorého oči zaslepené láskou v nej stále zbožňujúco videli takú, v akú veril, milujúcu a cudnú manželku jeho snov, až prišiel strašný deň, keď mu priatelia povedali pravdu, prišiel mu ju povedať celý huf a on, ako len besnel!, ako im nadával!, klamári, zradcovia! kričal na nich, siedmi ho museli držať, aby neublížil tým, čo mu otvorili oči, a keď ich napokon otvoril, prijal to, vypovedal ju zo svojho života a zakázal jej v budúcnosti čo len pohľad na synov. Hriešna žena, opakovali sme si medzi sebou, pokladajúc sa za svetákov, takýto výklad nás uspokojil a pri tom sme zostali, lebo nás, pravdupovediac, zamestnávali naše veci a záležitosti N. J. Goldená nás zaujímali iba odtiaľ potiaľ. Nechali sme to tak a ďalej sme si žili vlastné životy.

Ako sme sa len mýlili.

2

Čo je to dobrý život? Čo je jeho opak? Na tieto otázky nedostaneme rovnakú odpoveď ani od dvoch ľudí. V týchto našich zbabelých časoch popierame veľkoleposť univerzálnosti, presadzujeme a velebíme naše čiastkové zaujatosti, a tak sa na väčšine vecí nezhodneme. V týchto našich zdegenerovaných časoch ľudia upriamení iba na vlastnú márnomyseľnosť a osobný prospech – prázdni, bombastickí ľudia, pre ktorých nič nie je zakázané, ak to postrčí ich troškársku vec – budú o sebe vyhlasovať, že sú veľkí vodcovia a dobrodinci, konajúci pre všeobecné dobro, a tých, čo oponujú, označujú za klamárov, závistlivcov, malých ľudkov, hlupákov, nedvižných skostnatencov, a v dokonalom opaku pravdy za nečestných a skorumpovaných. Sme natoľko rozdelení, takí navzájom nevraživí, tak nás poháňa pokrytectvo a pohrdanie, natoľko sme upadli do cynizmu, že svoju pompéznosť nazývame idealizmom, takí sme rozčarovaní tými, čo nám vládnu, takí ochotní posmeškovať na účet inštitúcií štátu, že už samo slovo *dobro* je zbavené významu a potreby, a azda na istý čas odložené ako všetky ostatné jedovaté slová, napríklad *duchovno*, napríklad *konečné riešenie* alebo *sloboda* (prinajmenšom, keď ho použijeme v súvislosti s mrakodrapmi alebo s opekanými zemiakmi).

No v onen chladný januárový deň roku 2009, keď záhadný sedemdesiatnik, ktorého sme spoznali ako Nera Julia Golde-
na, prišiel v limuzíne daimler do Greenwich Village s tromi deťmi mužského pohlavia a bez viditeľného náznaku manželky, prinajmenšom on bol neochvejný v tom, ako si tre-

ba cenit' cnosť a správne konanie na rozdiel od neprávosti. „V mojom americkom domove bude morálnosť zlatým štandardom,“ povedal pozorným synom v limuzíne, ktorá ich viezla z letiska do novej rezidencie. Či už mal na mysli, že morálnosť je niečo zvrchovane cenné, alebo že morálku určuje bohatstvo, alebo že on osobne s jagavým novým menom bude jediným sudcom toho, čo je správne a nesprávne, to nepovedal, a mladší Julii sa ho z dlhého synovského návyku nespýtali, aby im to objasnil (*Julii*, cisársky plurál, ktorému dávali prednosť pred *Goldenovci*: neboli to skromní ľudia!). Najmladší z tých troch, apatický dvadsiatnik s vlasmi krásne padajúcimi na plecía a s tvárou ako rozhnevaný anjel, však jednu otázku položil. „Čo povieme, keď sa budú vy-
pytovať, odkiaľ si prišiel?“ spýtal sa otca. Tvár starého pána rezolútne očervenela. „Povedz im, kašľať na vystatovanie sa menom. Povedz im, že sme hady, ktoré zvliekli kožu. Povedz im, že sme sa práve presťahovali do centra z Carnegie Hill. Povedz im, že sme sa narodili len včera. Povedz im, že sme sa zhmotnili čarami alebo že sme prileteli kozmickou loďou z oblasti Alfa Centauri krytí chvostom kométy. Hovor, že sme odnikiaľ, odvšadiaľ alebo odniekiaľ, že sme fikciami ľudí, podvody, novovýtvo-
ry, prevtelenia, inými slovami Američania. Nepovedz im názov miesta, odkiaľ sme prišli. Ten nikdy nevyslov. Ani ulicu, ani mesto, ani krajinu. Tie názvy nechcem už nikdy počuť.“

Vystúpili z auta v starom centre Village na Macdouglovej ulici poniže Bleeckerovej blízko talianskej kaviarne zo starých čias, ktorá akosi prežívala. Nevšímali si vytrubovanie áut za sebou a vystreté prosebné dlane jedného či dvoch ufúľaných žobrákov, limuzínu nechali bežať uprostred ulice a dávali si načas s vykladaním tašiek a kufrov z kufra – aj starý pán trval na tom, že svoju batožinu si poodnáša sám – a nosili ju do veľkolepej stavby v štýle beaux arts na východnej strane ulice, do niekdajšej Murrayovej rezidencie, neskôr známej ako Zlatý dom. (Náhlil sa iba najstarší syn,

ten, čo sa nerád zdržiaval vonku, ten, čo nosil veľmi tmavé okuliare a na tvári mal úzkostný výraz.) Prišli teda rovnakým spôsobom, akým tu zamýšľali zostať, suverénne, ľahostajne nevšímaví k námietkam ostatných.

Murrayova rezidencia, najhonosnejšia zo všetkých budov v Gardens, stála mnohé roky prevažne neobývaná, okrem výrazne popudlivej, vyše päťdesiatročnej taliansko-americkej domovej správkyni a jej rovnako nadutej, hoci oveľa mladšej asistentky a spolubývajúcej milenky. Často sme špekulovali nad totožnosťou majiteľa, no spupné strážkyni budovy odmietali uspokojiť našu zvedavosť. V týchto rokoch si však superboháči z celého sveta kupovali majetky len preto, aby ich vlastnili, a domy nechávali ležať ako odhodené topánky, a tak sme predpokladali, že ide o dajakého ruského oligarchu alebo ropného šejka, ale napokon sme nad tým mykli plecami a prázdny dom sme brali, akoby tam vôbec nebol. K domu patril ešte jeden človek, dobrosrdečný hispánsky údržbár Gonzalo, ktorého tie dve strážne dračice zamestnávali, aby sa staral o dom, a keď mu zvýšilo trocha času, volali sme ho do našich domov opraviť rozvody, odstrániť problémy s inštaláciou a v zime pomôcť s odhádzaním snehu zo striech a od vchodov. To všetko vykonával s úsmevom za malé hotovosti, ktoré sme mu diskrétno šuchli do ruky.

Macdougall-Sullivan Gardens Historic District – aby sme Gardens pomenovali ich celým, nadmerne zvučným názvom – bol čarovný, bezpečný priestor, v ktorom sme žili a vychovali deti, šťastné útočisko pred čarom zbaveným, hroziacim svetom za jeho hranicami, a bez zábran sme ho vrúcne milovali. Pôvodné domy v gréckom klasicistickom štýle na Macdougalovej a Sullivanovej ulici, vystavané v štyridsiatych rokoch 19. storočia, prestávali do neokoloniálneho štýlu v dvadsiatych rokoch 20. storočia architekti pracujúci pre istého Williama Sloana Coffina, ktorý predával nábytok a koberce, a v tom období sa zadné dvory spojili do spoločných priestorov, ohraničených na severe Bleeckerovou,

na juhu Houstonovou ulicou, a boli vyhradené na súkromné využívanie pre obyvateľov domov, ktoré k nim boli obrátené zadnými traktmi. Murrayova rezidencia predstavovala zvláštnosť, v mnohých ohľadoch to bola na Gardens priveľmi vznešená, pôvabná, nápadne pôsobiaca budova, ktorú postavila v rokoch 1901 až 1903 architektonická kancelária Hoppin & Koen pre prominentného bankára Franklina Murraya a jeho manželku Harriet Lanierovú Murrayovú, a aby pre ňu urobili miesto, zručali dva pôvodné domy z roku 1844 vo vlastníctve veľkoobchodníka Nicholasa Lowa. Rezidenciu navrhli vo francúzskom renesančnom štýle, aby dostala prepychový a módný nádych, v štýle, v ktorom mala kancelária Hoppin & Koen značné skúsenosti, nadobudnuté najprv na École des Beaux-Arts a potom, keď pracovala pre kanceláriu McKim, Mead & White. Neskôr sme sa dozvedeli, že Nero Golden ju vlastnil od začiatku osemdesiatych rokov dvadsiateho storočia. V Gardens sa dlho šepkalo, že majiteľ do nej prichádzal len asi na dva dni v roku, ale nikto z nás ho nevidel, hoci občas sa večer svietilo vo viacerých oknách ako zvyčajne, a zriedkavo sa zjavil na rolete tieň, takže miestne deti usúdili, že tam straší, a držali sa od neho obďaleč.

To bola budova, ktorej rozmerné vchodové dvere sa otvorili v onen januárový deň, keď limuzína daimler vyvrhla goldenovských mužov, otca a synov. Na prahu stál uvítací výbor, tie dve dračice, ktoré pripravili všetko na príchod pána. Nero a jeho synovia prešli dovnútra a ocitli sa vo svete klamu, ktorý budú odteraz obývať – nie v novučičkej, ultramodernej rezidencii pre bohatú rodinu z cudziny, ktorú si postupne zdomácnia, keď sa budú rozvíjať ich nové životy, keď sa budú vzťahy s novým mestom prehlbovať a zážitky zmnožovať – nie! –, ale v priestore, kde sa čas zastavil už pred dvadsiatimi rokmi, ba aj dávnejšie, kde čas ľahostajne hľadel na ošúchané biedermeierovské stoličky, na pomaly blednúce koberce, na bublinové lampy oživujúce šesťdesiate roky minulého storočia, a mierne pobavene pozeral na por-

tréty tých, čo tvorili svet mladšieho Nera Goldena – Reného Ricarda, Williama Burroughsa, Deborah Harryovej, ako aj na hlavné postavy z Wall Street a staré rodiny zo zoznamu prominentných osobností, nositeľov posvätných mien ako Luce, Beekman a Auchincloss. Predtým než si starý pán kúpil túto rezidenciu, vlastnil veľké bohémske podkrovie s vysokým stropom s rozlohou takmer tristo štvorcových metrov na rohu Broadwaya a Great Jones Street a vo veľmi ďalekej mladosti sa ponevierať v okolí Factory a celý vďačný, no vtedy ešte nepovšimnutý, posedával v lokáloch bohatých chlapcov, ako boli Si Newhouse a Carlo de Benedetti, ale to už bolo veľmi dávno. V rezidencii sa nachádzali memorábie z tých čias a z jeho neskorších návštev v osemdesiatych rokoch. Väčšina nábytku bola v sklade, a keď sa tieto predmety z predchádzajúceho života opäť zjavili, mali nádych exhumácie, vnukali pocity continuity, čo minulosti obyvateľov chýbalo. Dom nám teda pripadal ako akýsi krásny podvrh. Pomrmlávali sme si medzi sebou slová Prima Leviho: „Toto je najbezprostrednejšie ovocie exilu, vykorenenosti – preva ha neskutočna nad skutočnom.“

V dome nič nenaznačovalo ich pôvod a tí štyria muži zanovito odmietali otvoriť sa, pokiaľ išlo o minulosť. Mnohé však nevyhnutne presakovalo a časom sme na to prišli, no do vtedy sme mali každý svoju hypotézu o ich tajnej minulosti, naše výmysly sa nabaľovali na ich výmysly. Hoci mali všetci bledastú pleť, od mliečnobledej najmladšieho syna po kožovitú starého Nera, všetkým bolo jasné, že nie sú konvenčne „bieli“. Angličtinu mali bezchybnú, s britským prízvukom, takmer s istotou absolvovali oxbridgeské vzdelanie, a tak sme sprvu mylne usudzovali, väčšina z nás, že krajina, ktorú nechceli menovať, je multikultúrne Anglicko a mestom multikultúrny Londýn. Mohli byť libanonskí alebo arménski či juhoázijskí Londýnčania, tak sme hypotetizovali, alebo mohli byť dokonca európskeho pôvodu zo Stredomoria, čo by vysvetľovalo ich rímske fantazírovanie. Čo hrozné sa